

Plastavfall sendes ut av landet. Staten mangler kontroll

Marianne Furuberg, Amund Trellevik, Ingeborg Eliassen, Wojciech Ciesla, Kai Roger Lindberget, Grethe Hopland Ravn

– Vi er opptatt av kildesortering her i huset. Vi har fire dunker på kjøkkenet og sorterer det vi kan, forteller Stein Erik Røinås fra Vennesla.

Han har hørt om ulovlig eksport av søppel, men ikke at det også skjer med plastavfall.

Stein Erik Røinås sorterer plast **Foto:** Marianne Furuberg

Plastavfallet som Avfall Sør henter inn i Vennesla og Kristiansand har de god kontroll på, ifølge kommunikasjonsleder Lars Pedersen. Avfall Sør sørger for innsamling av plastemballasje fra husholdningene mens Plastretur sørger for en forsvarlig frakt til godkjente sorteringsanlegg.

– Jeg har også vanskelig for å tro at noen stjeler plastavfall som folk har sortert hjemme for å selge det i utlandet. Det er ukjent for meg, sier Pedersen.

Han har ikke hørt om at noen, verken innbyggere eller firmaer, i Agder har levert plastavfall utenom godkjente avfallsmottak.

– Men det kan helt sikkert forekomme, om det skjer andre steder i

landet, sier han.

Stopper eksport etter tips

Norge eksporterer det aller meste av den kildesorterte plastemballasjen. Fra kjøkkenbenkene hjemme går den til tyske og svenske gjenvinningsanlegg. Fra landbruk, fiskeri og havbruk går mye plastavfall også til land langt utenfor Europa.

“Toll” står det på skiltet langs riksveg 2 gjennom tett granskog. Her, på Magnormoen i Innlandet, slutter Norge, og Sverige begynner. Cecilie Grundtjernlien, tillitsvalgt for tollbetjentene på Kongsvinger, har nettopp kontrollert trafikanter på vei inn i landet. Trafikken ut av landet er det først og fremst svensk toll som sjekker.

– Det hender at vi stopper gods som går ut av landet. Men det skjer etter tips, etterretning eller at noe tilsier at det bør gjøres en kontroll, sier Grundtjernlien.

Kontrollen med eksport av avfall fra Norge er for dårlig, og det er stor fare for at avfall som kan skade helse og miljø, går ut av Norge ulovlig, ifølge Riksrevisjonen. – Vi trenger flere folk og flere kontrollhjelpemidler, sier tillitsvalgt Cecilie Grundtjernlien i Norsk Tollerforbund, på grensen til Sverige ved Magnormoen. **Foto:** Kai Roger Lindberget, Mitt Kongsvinger

For avfall på vei ut i verden skjer det ikke ofte. Mellom 2019 og 2021 utførte Tolletaten fysiske kontroller på 47 av 3466 “deklarasjoner med høy risiko”, ifølge Riksrevisjonen.

Sendes ut av Europa

Før jul fikk både Tolletaten og Miljødirektoratet gjennomgå da riksrevisor Karl Eirik Schjøtt-Pedersen avsa sin dom over kontrollen med avfall fra Norge til utlandet. Den er “mangelfull, risikoen for å bli oppdaget er lav. Og når noen først blir tatt, møter de sjelden konsekvenser. Faren er stor for at avfall som kan skade helse og miljø, eksporteres ut av Norge på ulovlig vis”, [fastslo](#) han.

“Regelverket er krystallklart. Vi skal ikke sende avfallsproblemene våre til land som behandler avfallet uforsvarlig, men dette har ikke myndighetene god nok kontroll på i dag,” sa Schjøtt-Pedersen.

Kritikken gjaldt alle typer avfall. Plastemballasje er et av de mest problematiske typene søppel i alle land. Forbruket øker hvert år, mye raskere enn kapasiteten til å resirkulere den. Svært mye av europeisk plastemballasje blir eksportert til land med mye dårligere forutsetninger for å sikre forsvarlig gjenvinning. I 2019 sendte EU-land tre ganger mer av EU-området enn mengdene som ble importert.

Papirdokumenter

Frakten av brukt engangspplast fra de tusen hjem blir dokumentert ned til siste kilometer, forsikrer John Asak, forretningsutvikler i Bring Intermodal. Han viser rundt på Bane Nors godsterminal på Alnabru i Oslo. Hit frakter Bring plastemballasjen fra husholdninger landet rundt. På den våte asfalten står grønne containere med selskapets logo parkert, klare til å bli satt på tog ut av landet.

Hver uke ruller 20-30 trailerlaste ut av Norge, med 20 tonn kildesortert plastemballasje i hver. Ved ankomst skal den gjenvinnes. Rundt halvparten er imidlertid for tilsølt eller består av plasttyper som ikke kan resirkuleres. Den blir brent. Dette skal også dokumenteres.

Bring-sjåfør Agnieszka Walasek har hentet husholdningsplast-avfall fra innbyggere i Bærum som nå skal til gjenvinning i Tyskland.

Veieseddelen skal med i dokumentbunken på veien. Den viser hva lasten veier når den går fra kommunens anlegg. Før lossing i Tyskland skal den veies igjen. **Foto:** Ingeborg Eliassen, Investigate Europe

I denne bransjen går det fortsatt i papir. Asak viser dokumentene som skal følge lasten hele veien fram og hindre juks:

Eksporttillatelsen fra Miljødirektoratet til returselskapet Plastretur. Importtillatelsen fra delstatsmyndighetene i Brandenburg i Tyskland. Notifikasjon for lasten, som skal signeres ved pålasting i kommunen, kontraskrives etter lossing i Tyskland, og sendes tilbake til Norge. Dokumentene har stempler og bokser for underskrifter her, der, der og der.

Bring-sjefen viser også kartet over ruta som lastebilen skal ta de 217 kilometrene til gjenvinningsanlegget Vogt Plastic GmbH, vest for Berlin, når lasten kommer i land i Rostock.

– Sjåførene har ikke lov å kjøre andre veier enn den oppsatte. En sjåfør gjorde det en gang; han hadde en elskerinne utenfor ruta. Da fikk vi bot på 800 euro, sier Asak.

Plastflasker på avveie

Hva skjedde med billasset med 18 tonn sammenpressede plastflasker fra Rogaland som gikk av sted til Polen i mai 2020? Rudolf Meissner, fagansvarlig for avfallssortering i det interkommunale avfallsselskapet IVAR, har til nå ikke visst.

– Vi var i en situasjon der vi hadde mistet en avtale og fikk problemer med avsetningen, sier Meissner.

Det ordnet seg gjennom en avfallsmekler i Berlin, som hadde avtale med et gjenvinningsanlegg i regi av firmaet Partner's Group i Tuczno i Polen.

Den brukte plastemballasjen som vi kildesorterer hjemme, er ofte ganske tilgriset. For å få lov til å eksportere den til gjenvinning i Tyskland, kreves løyve fra begge lands myndigheter. Kommunene, transportørene og bransjen fyller ut en haug med dokumenter for hver forsendelse. **Foto:** Ingeborg Eliassen, Investigate Europe

18 tonn sammenpressede brusflasker ble sendt av gårde.

IVAR skulle ha fått skriftlig bekreftelse fra det polske anlegget om at lasten var mottatt og resirkulert. Men de hørte aldri noe mer, verken fra mekleren i Berlin eller fra selskapet i Tuczno.

To år seinere kom Grønt Punkt på revisjon til IVAR i Stavanger. Det er de som betaler kommunene for plasten de har sortert ut og sendt til materialgjenvinning.

– Men Grønt Punkt hadde ikke fått god nok dokumentasjon for hvor denne lasten gikk. Dermed fikk vi heller ikke utbetalt sorteringsgodtgjørelse, sier Meissner.

Han lette fram en e-postadresse til Partner's Group og sendte melding med bønn om dokumentasjon på hva som hadde skjedd med flaskene. Han fikk aldri svar.

Endte på fylling?

Investigate Europe har funnet fram til eieren av Partner's Group, Michal Grzeskowiak, og ringt ham med spørsmål om plasten fra Nord-Jæren. Han sier at han husker forsendelsen.

– Vi hadde aldri kontrakt med noen i Norge, det kom alltid fra Tyskland, sier Grzeskowiak som forklaring på at han ikke har kommunisert med IVAR.

Han sier han ikke vet om hele lasten det gjaldt, kom fra Norge, eller om den var blandet med plast fra Tyskland. I hvert fall var den forurenset, hevder han.

Grzeskowiak forteller at selskapet klaget til Tyskland og prøvde å sende lasten tilbake. Men dette tok lang tid, og da de endelig fikk kontakt, var det tyske firmaet konkurs.

– Dermed fikk vi ikke betalt for plasten og måtte bekoste håndteringen av den selv. Vi gikk også etter hvert konkurs, sier Grzeskowiak.

Hva gjorde han med plastflaskene?

– Noe kunne gjenvinnes. Men noe ble brent og noe gikk til en fylling, sier Grzeskowiak.

Mange regelverk å kontrollere

Miljødirektoratet har det øverste ansvaret for å håndheve reglene for grensekryssende avfall. De skiller mellom to typer avfall:

Det meldepliktige, som blandet plastemballasje fra husholdningene, er ofte tilgriset, vanskelig å resirkulere, og koster å bli kvitt. Slik eksport krever tillatelse fra både avsender- og mottakerland.

Grønnet plastavfall, derimot, er reint og sortert avfall som kan gjenvinnes. Det har dessuten et marked som fungerer: Eksportøren får betalt for å levere det til resirkulering.

Grønnet avfall trenger ikke løyve fra myndighetene. Derfor er det vanskeligere å kontrollere, ifølge seksjonsleder Einar Knutsen i Miljødirektoratet. “Verken Toll eller vi har ressurser til å kontrollere alle deler av denne trafikken”, skriver han i en e-post.

Direktoratet har rundt 30 kontrollører. De tipser tolletaten om mistenkelige laster på vei inn eller ut av landet.

Kontrollen med eksport av avfall fra Norge er for dårlig, og det er stor fare for at avfall som kan skade helse og miljø, går ut av Norge ulovlig, ifølge Riksrevisjonen. – Vi trenger flere folk og flere kontrollhjelpemidler, sier tillitsvalgt Cecilie Grundtjernlien i Norsk Tollerforbund, på grensen til Sverige ved Magnormoen. **Foto:** Kai Roger Lindberget, Mitt Kongsvinger

I mars ba Investigate Europe direktoratet og Tolletaten om å få bli med på en plastkontroll. Men ingen slike var planlagt.

Ifølge Knutsen har Tollvesenet og Miljødirektoratet ikke tømt noen biler eller containere med plastavfall på grensen de siste to årene.

Derimot hadde kontrollørene i løpet av ett år gjennomført åtte fysiske tilsyn hos norske bedrifter som eksporterer plastavfall. Fem av dem – i Skien, i Hamarvik, på Godøya, i Bodø og i Vikebygd, avdekket ulovligheter.

Fant ulovlig eksport på tilsyn

Onsdag 11. januar var en hustrig dag langs Ålfjorden i Rogaland. Den

dagen dukket to kontrollører fra Oslo uanmeldt opp mellom baller av landbruksplast, PP-sekker og tauverk hos Gangstø Transport AS i Vikebygd. Det familiedrevne selskapet har spesialisert seg på innsamling, sortering og transport av avfallsplast fra landbruk og havbruk i store deler av Sør-Norge. Den går til gjenvinning i Litauen, Polen, Danmark – og Vietnam. Rundt ti prosent av norsk landbruksplast går ut av landet via Gangstø, ifølge firmaet.

Kontrollørene fant mye å sette fingeren på denne dagen.

Gangstø Transport har foretatt ulovlig eksport av avfall, slo de fast etter besøket.

Gangstø Transport sender plast fra landbruket til gjenvinning utenlands, blant annet i Vietnam. Firmaet har “langt og godt” samarbeid med fabrikken i Haiphong. Men da kontrollørene fra Miljødirektoratet kom, kunne de ikke vise kontrakt direkt med gjenvinningsanlegget. **Foto:** Grethe Hopland Ravn, Grannar

Grønlistet plastavfall kan sendes ut av landet uten å melde det til myndighetene, men da må det være ganske reint: Ikke over 6 prosent forurenset til land i EØS-området, og ikke over 2 prosent til land utenfor Europa. Kontrollørene mente landbruksplasten hos Gangstø ikke var ren nok.

Firmaet manglet dessuten gyldige kontrakter med enkelte av avfallsmottakerne. Gangstø oppga at de hadde brukt en avfallsmekler i Tyskland for plastavfall sendt til Asia, og at det var mekleren som hadde hatt kontrakter med gjenvinnerne der. Dette er ikke godt nok ifølge lovverket: Kontrakten skal være direkte mellom eksportør og importør.

Avvikene ved Gangstø er alvorlige, mente Miljødirektoratet. Særlig fordi det ikke er første gang firmaet får smekk fra myndighetene. Det skjedde også i 2017.

Sendes til Vietnam

Gangstø sender PP-sekker til gjenvinning i millionbyen Haiphong i Vietnam, et land med et enormt plastforsøplingsproblem. Rundt tre millioner tonn med plastavfall blir kastet hvert år, og minst 10 prosent av det ender i havet. Det er avgjørende at renovasjonssystemet i landet blir forbedret, ifølge en [rapport](#) fra Verdensbanken i fjor.

Gangstø Transport sender plast fra landbruket til gjenvinning utenlands, blant annet i Vietnam. Firmaet har “langt og godt” samarbeid med fabrikken i Haiphong. Men da kontrollørene fra Miljødirektoratet kom, kunne de ikke vise kontrakt direkt med gjenvinningsanlegget. **Foto:** Grethe Hopland Ravn, Grannar

Gangstø Transport har imidlertid et “langt og godt samarbeid” med fabrikken som gjenvinner PP-sekkene fra Norge. Grunnet “fare for konkurranse” vil selskapet ikke oppgi navnet på anlegget. Men fabrikken har lisens fra myndighetene, skriver Gangstø i en e-post. “Me har god kommunikasjon med dei og får bilder og video av anlegget deira og handteringa av plastavfallet”. I motsetning til blandet husholdningsplast er PP-sekker ettertraktet vare, og gjenvinningsanlegget betaler Gangstø for den.

Bestrider forurenset eksport

Det er grovt å bli beskyldt for ulovlig eksport av avfall, for det er ikke bevist, sier Silje Gangstø. Hun mener kontrollørenes visuelle sjekk av plastavfallet ikke holder til å fastslå at det var forurenset. Etter tilsynet hentet Gangstø transport inn et svensk selskap for å analysere plasten.

– De boret 70 centimeter inn i 22 ferdigpressede rundballer, og tilbakemeldingen var at våre prøver var de beste de hadde tatt i hele bransjen, sier Gangstø.

I januar kom Miljødirektoratets kontrollører på uanmeldt tilsyn til Gangstø Transport i Vikebygd i Rogaland, som sender plast fra landbruk og fiskeri til gjenvinning i utlandet. Firmaet har drevet ulovlig eksport av avfall, fastslo de. Grov beskyldning som ikke er bevist, mener Silje Gangstø (til venstre), her med Trudi Gangstø og Marte Gangstø. **Foto:** Grethe Hopland Ravn, Grannar

Overfor Grannar pekte firmaet først på at de hadde signerte og godkjente kontrakter med alle ledd i distribusjonen. De mente at dette var i tråd med lovverket, selv om de ikke hadde direktekontrakt med gjenvinningsanlegg. Seinere skrev imidlertid daglig leder Kjell Gangstø dette i en e-post:

“Me trudde at så lenge alle ledd var dekka så var dette innanfor regelverket. Men kravet seier at kontrakten skal være mellom eksportør og importør. Derfor har me nå ordna det slik at kontraktane er nå

direkte”.

Tilsynet er dermed avsluttet, bekrefter Miljødirektoratet.

“Europas søppelfylling”

I mange år fikk europeiske land avsetning på plastemballasjen ved å sende det langt vekk, offisielt til resirkulering. Enorme mengder gikk til Kina. Men i 2018 sa kinesiske myndigheter stopp. Det sendte sjokkbølger gjennom avfallssystemene i Europa: Hvor skal vi nå gjøre av plastavfallet? Noe av plasten fikk nye mottakere i andre land i Asia. Mye fant veien til Tyrkia. Stadig mer ble sendt mellom land i Europa.

Noen miljøaktivister kaller Polen for Europas søppelfylling.

Eksportører som ikke er nøye med reglene, kan spare store penger på å sende det til en ikke-sertifisert mottaker der, framfor å forholde seg til anerkjente gjenvinningsanlegg, hvor prisen kan ligge på rundt 300 euro (3500 kroner) per tonn. I Polen kan man bli kvitt ulovlig eksportert plastavfall for 30-50 euro per tonn, mellom 350 og 590 kroner.

Liten kontroll, liten risiko

Drøye to timers kjøring fra grensen til Tyskland ligger turistbyen Wschowa. Der klaget folk over vond lukt fra noen jorder. Rettsdokumenter viser at det ikke var sandtaket til Zbigniew T. som hadde gjort ham rik, men at han hadde gravd ned tusenvis av tonn med ulovlig avfall fra Tyskland og Vest-Polen på jordene. Mengden var nok til å fylle 5000 lastebiler.

Saken mot Zbigniew T. er en av ganske få om ulovlig avfall som har endt i polsk rett. Men det tyske selskapet som hadde ansvaret for søppelet som ble funnet nedgravd, går foreløpig fri.

Kontroll av avfallseksport er krevende. Foreløpig finnes det ikke noe operativt felles-europeisk elektronisk informasjonsutvekslings-system. I land etter land klager miljømyndigheter og tolletater over altfor lav bemanning til å klare oppgaven. Det sier det samme som den norske riksrevisoren: Risikoen for de som sender avfall ulovlig ut av landet, er dermed liten. For de som blir tatt, er straffenivået lavt.

Ved grensestasjonen mellom grantrærne på Magnormoen lufter Tollerforbundets Cecilie Grundtjernlien kollegenes frustrasjon.

– På grunn av budsjettkutt gjennom flere år, har vi ikke nok ressurser, rett og slett. Vi trenger rundt 600 nye, operative tjenestepersoner for å

utføre samfunnsoppdraget vi er satt til, sier hun.

Plasten du kaster, er produsentens ansvar. Men du får regningen: – Det høres ikke helt riktig ut

Vi har et kjempeproblem. Noe av det eksporterer vi. Resten brenner vi